

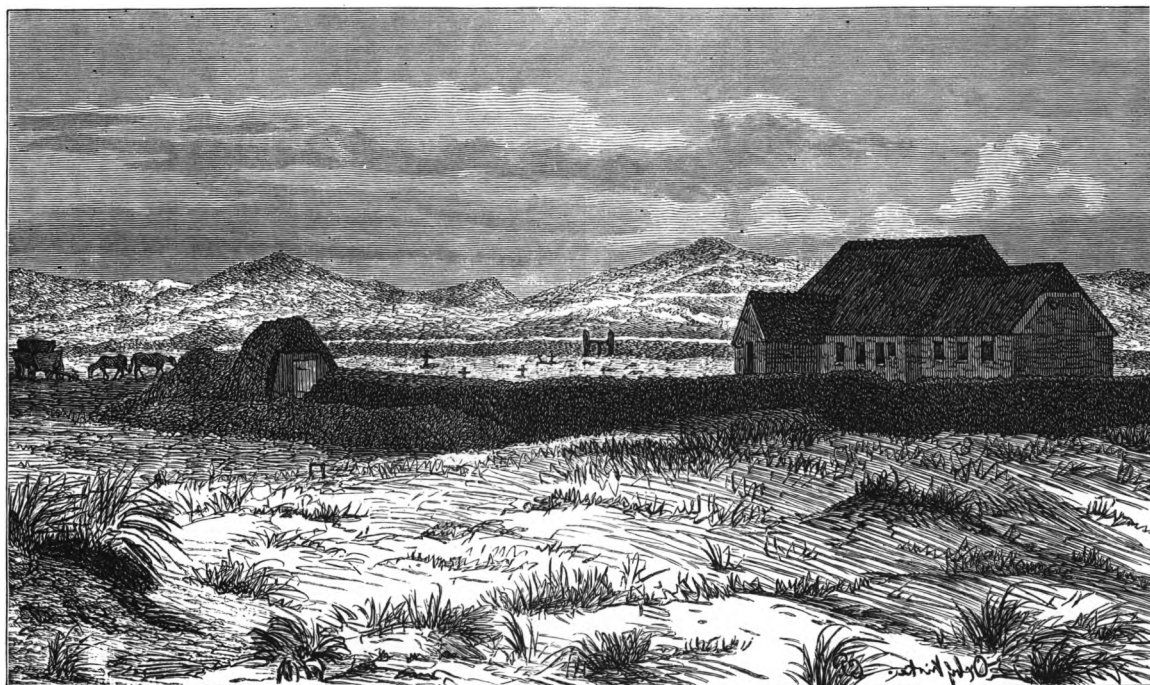

Fig. 1. Oksby gamle kirke, »kirken med stråtag«, set fra sydøst. Illustration i Ude og Hjemme 1879 efter skitse af C. Peters. — *Die alte Kirche von Oksby, »die Kirche mit dem Strohdach«, von Südosten gesehen.*

OKSBY KIRKE -

VESTER HORNE HERRED

Historisk indledning. Det vidtstrakte Oksby sogn mellem Blåvands Huk og Ho bugt (jfr. fig. 9), bestående af småbyerne Oksby, Vejers, Mosevrå og Bordrup, nævnes ligesom Ho sogn første gang ved midten af 1300'rne i Ribe Oldemoder (jfr. s. 1020), da begge sogne svarede en afgift på 4 skilling sølv. En sognepræst i Oksby, hr. Laves, er omtalt i et dokument 1350,¹ men siden 1400'rne har Oksby været *anneks* til Ho.² Et præbende ved Ribe domkirke var knyttet til de to sogne; det fremgår dog ikke, om kirkerne tilhørte præbendet.³

Kronen skødede 1688 kirkerne i Ho og Oksby til etatsråd Frederik von Gabel til Bavelse,⁴ der straks videresolgte dem til amtsforvalter i Ribe Jens Christensen Heden til Stensgård på Fyn.⁵ Kirkerne tilhørte herefter ejerne af den fynske herregård (sml. Kvong og Ål), indtil de 1787 blev solgt på auktion. Oksby kirke blev erhvervet af otte mænd, som det følgende år afhændede den til sognets beboere⁶ (sml. stolestadestrød 1791, s. 1400f.).

Den nuværende kirke i Oksby (s. 1385) og den lidt mindre kirke i Mosevrå (s. 1405) er opført 1891 som afløsere for Oksby gamle kirke, »kirken med stråtag« (s. 1386), der blev nedrevet samme år. Denne lille bindingsværksskirke, hvis fredede kirkegård i dag ligger i Oksby klitplantage (nu tilhørende Ho sogn), var formentlig opført o. 1500 og har i sin tid afløst en ældre kirke, der lå et andet sted. I Varde syssels kirkestol, en fortegnelse fra o. 1607 over kirkernes tiender og jordtilliggende, siges det nemlig om et engstykke, tilhørende Ho kirke, at det lå »sønden Oksby kirke, som kirken stod tilforn«.⁷ O. 1600 huskede man altså endnu, hvor Oksby kirke tidligere havde ligget.

Kirken var 1716 så forfalden, og kirkegården så medtaget af sandflugt og oversvømmelse, at man overvejede at flytte den. Sognepræsten og den fynske kirkeejers, Frederik Hein, foreslog, at den blev bygget sammen med kirken i Ho, mens beboerne ønskede at beholde den i anneks sognet, blot kunne

Fig. 2. Oksby ny kirke set fra sydvest. NE fot. 1981. — *Die neue Kirche von Oksby, von Südwesten gesehen.*

de ikke blive enige om, hvor den skulle ligge. Efter megen strid og drilleri, hvorunder nogle holdt gudstjeneste uden præstens medvirken, greb kongen og kancelliet ind, og efter et syn ved kgl. generalbygmester Johan Conrad Ernst blev det besluttet at lade kirken ligge, hvor den lå.⁸ Nogle beboere ønskede

den 1831 udlagt til kolerapatienter, et forslag der blev afvist af de kirkelige myndigheder,⁹ og den stråtekte kirke forblev i brug indtil 1891. Beslutningen om at bygge en ny kirke blev truffet 1862, og fra 1863 blev der årligt henlagt 100 rdl. til formålet, men igen voldte det store vanskeligheder at blive enige

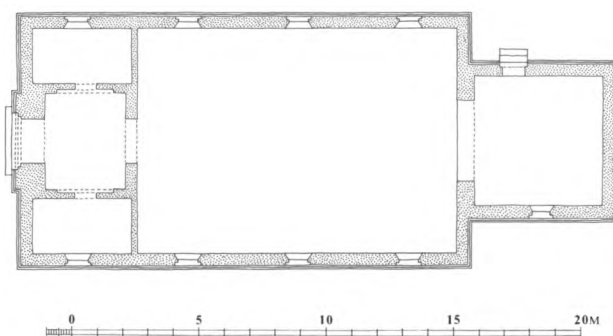

Fig. 3. Grundplan 1:300 af Oksby ny kirke. Udkast af F. Uldall 1889, omtegnet af M. Nielsen 1987. Blåvandshuk lokalhistoriske arkiv. — *Grundriss 1:300 der neuen Kirche von Oksby. Entwurf 1889, umgezeichnet 1987.*

Fig. 4. Oksby ny kirke, indre set mod øst. NE fot. 1981. — *Die neue Kirche von Oksby, Interieur gegen Osten.*

om kirkens placering, og først 1890 enedes man om at opføre to kirker: én i Oksby og én i Mosevrå, idet den sidste dog kom til at ligge på heden vest for Mosevrå af hensyn til beboerne i Vejers. Bredmose, på hvis jorder den gamle kirke lå, blev lagt til Ho sogn.¹⁰

Kapelbanken (S. Enders kapel) syd for Oksby samt et område syd for Vejers havvej blev indtil o. 1870 brugt som begravelsesplads for indstrandede lig (s. 1408).

Et *sagn* fortæller, at degnen i Ho manede et spørgsmål ned på Oksby kirkegård, efter at præsten i både Ho og Ål havde måttet give op.¹¹

DEN NUVÆRENDE KIRKE

Kirken, der sammen med filialkirken i Mosevrå (se s. 1405) blev indviet 21. dec. 1891, er rejst på udjævnede klitbanker syd for Oksby gamle skole.¹² Kirkegården er 1937 udvidet med

et mindre areal mod vest og hegnes af trådvæv inden for en læbeplantning af fyr og gran. I vest er en køreport og låge med jerngitterfløje mellem rødstenspiller. Et ligkapel er opført 1957.

Bygningen er ligesom filialkirken opført efter tegning af arkitekt F. Uldall, Randers, der fra 1860'erne forestod opførelsen af adskillige jyske kirker og tillige var én af tidens bedste kendere af middelalderlig arkitektur. Kirken, der er holdt i den samme tørre, nyromanske stil som arkitektens øvrige nybygninger, består af kor og skib af røde mursten, tækket med skifer og med hovedindgang og forhal i vestenden.¹³ Klokken hænger i en kobbertækket tagrytter over vestgavlen. Facadernes eneste udsmykning er vandrette savskifter mellem vinduerne og i gavlene samt en profileret gesims. Der er fire rundbuede støbejernsvinduer i hver af ski-

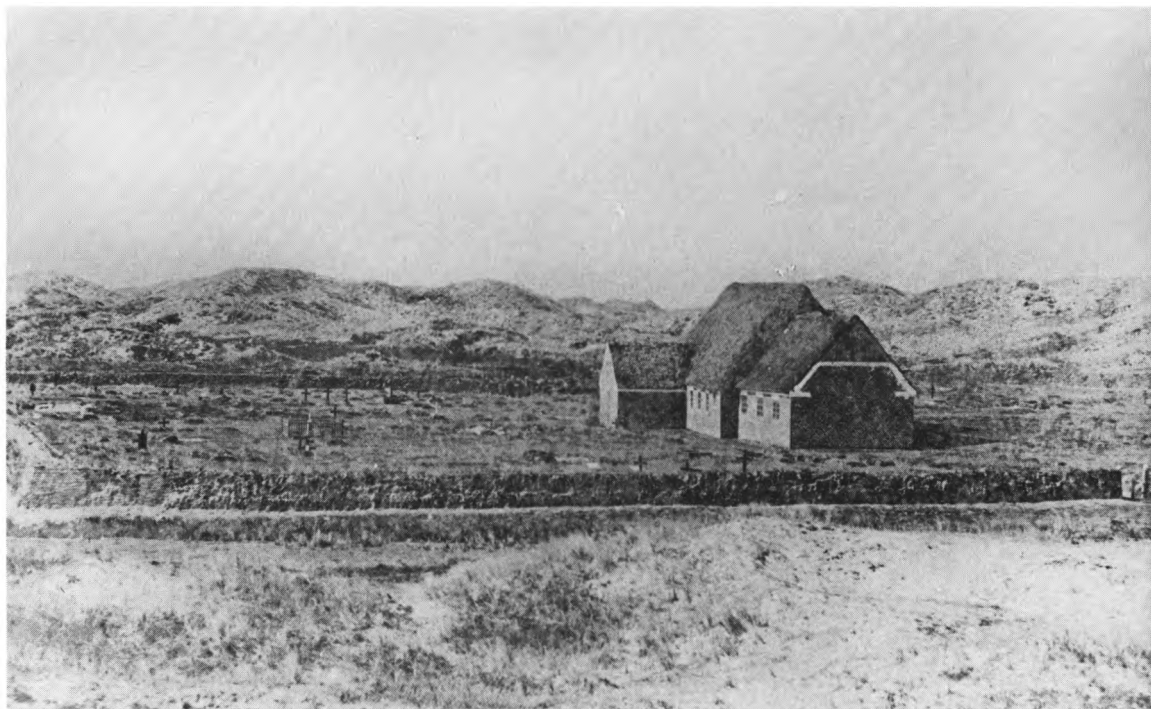

Fig. 5. Oksby gamle kirke set fra sydøst, før nedrivningen 1891. P. Pedersen fot. i Varde Museum. — *Die alte Kirche von Oksby vor dem Abbruch im Jahr 1891, von Südosten gesehen.*

bets langmure og et vindue i korets sydside. Den rundbuede dør i vest sidder i et tagafdækket murfremspring. Der er en dør for præsten i korets nordside, og små cirkelvinduer i gavlene.

Indvendig dækkes de hvidkalkede rum af gråmalet bjælkeloft. I korgulvet ligger gule lerfliser, mens midtgangen dækkes af en kosmåtte. Under stolestaderne er der hvidskuret brædegulv.

OXSBY GAMLE kirke »KIRKEN MED STRÅTAG«

Kirken, der blev nedbrudt 1891, lå i et ubeboet flyvesandterræn nordvest for Bredmose (jfr. fig. 9), et område, som nu optages af Oksby klitplantage og siden 1891 har hørt til Ho sogn. Kirkens omtrentlige plan¹⁴ er markeret som et gruslagt felt i den græsbegroede, fredede kirkegård, omgivet af nåletræer og birk (fig. 22).

Kirkegården (fig. 21) er forholdsvis stor og målttes 1862¹⁵ til 120×120 alen, eller 40 favne på

hvert led (ca. 75 m). Den hegnes nu som tidligere af græsbegroede jorddiger. Begravelserne hørte stort set op med de nye kirkers opførelse; enkelte familiegravsteder forblev dog i brug,

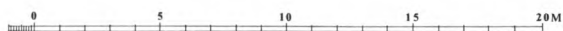
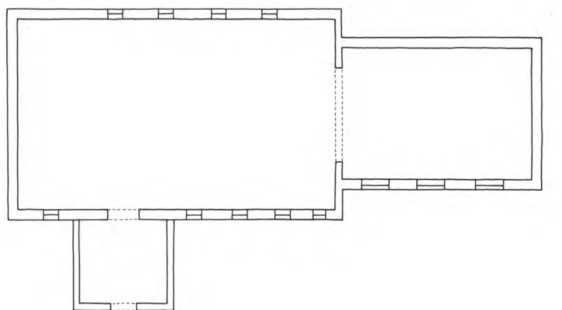

Fig. 6. Grundplan 1:300 af Oksby kirke, nedrevet 1891. Rekonstruktionsforslag ved NJP, tegnet af MN 1987. Vinduernes fordeling i skibets nordside samt våbenhusets nøjagtige placering kendes ikke.

— *Grundriss 1:300 der 1891 nedergerissenen kirke von Oksby. Die Verteilung der Fenster an der Nordseite sowie die genaue Lage der Vorhalle sind nicht bekannt.*

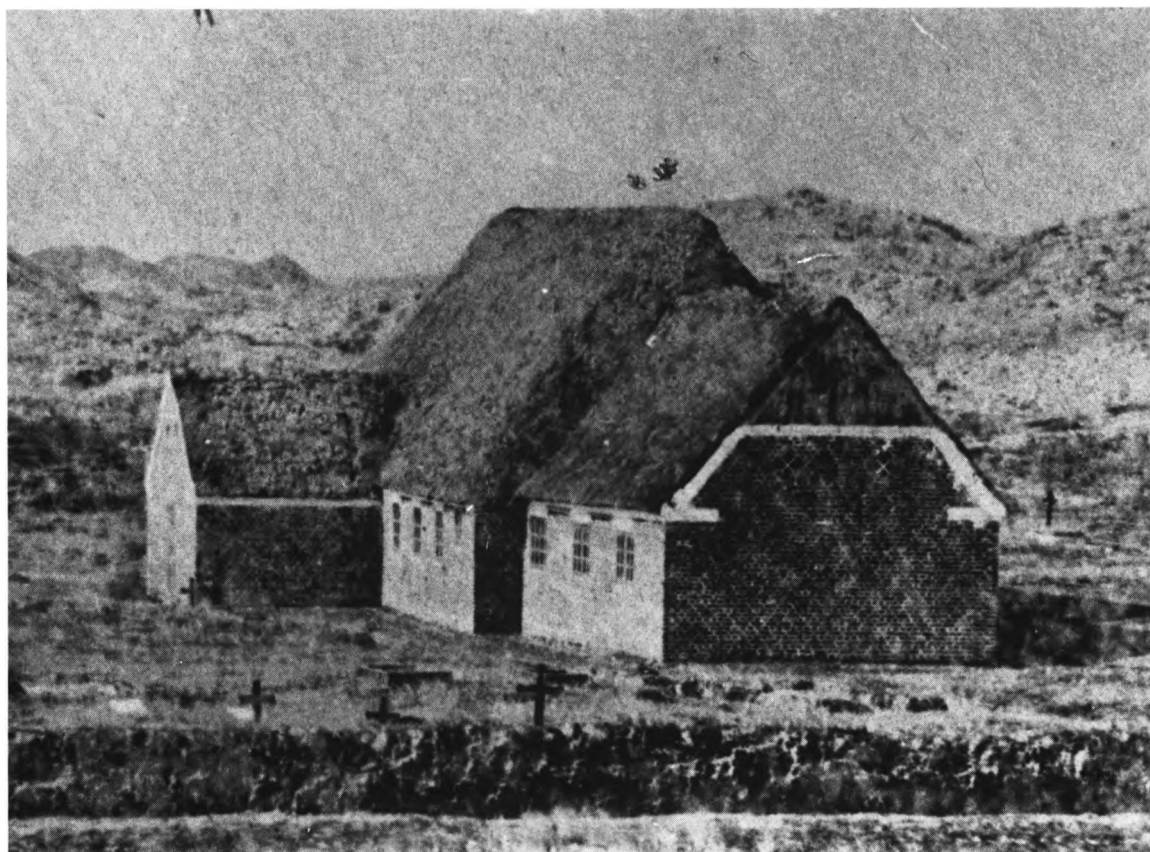

Fig. 7. Oksby gamle kirke, udsnit af fig. 5. — *Die alte Kirche von Oksby, Ausschnitt aus Fig. 5.*

og den sidste jordfæstelse fandt sted 1912. I nyeste tid er nedsat enkelte urner. Om *gravminder* se s. 1402.

1688 var digerne af »jord og sadder (græstørv)« og »stetterne« (lågerne) af noget ringe træ, gamle og brøstfældige.¹⁶ I den følgende generation blev kirkegården ødelagt af *sandflugt*, og der dannedes klitter nord for kirken (fig. 1, 5 og 21). Ifølge synet 1716 havde flyvesandet ødelagt både kirken og grunden, og sandbjergene fået grundvandet til at stige, »så kisterne kunne lidet komme i jorden for vand«, og gravene måtte forhøjes med jord. Digerne var ruineret og stetterne væk, så alt lå under »fæ-fod«. Samme indtryk fik generalbygmester Ernst 1718: kirkegården var fuld af sandbakker og lig og kister stak op af jorden, da de på grund af vand ikke kunne graves dybt nok

ned.¹⁷ 1791 var der fortsat ingen porte eller låger.¹⁸ 1862 var der foruden ligporten i syd tre »lukkelser«: en i syd med stakit og en østre og vestre med korstræer. Kirkegårdens gange var planeret med grus.¹⁵ Uden for diget var en del *jordhytter*« (fig. 1), der brugtes til opstaldning af kirkegængernes heste.^{18a} — Efter kirkens nedbrydning ophængtes *klokken* (se s. 1402) i en jerngalge, og ved sommermøder på den gamle kirkeplads blev der samlet ind til stedets vedligeholdelse. Ministeriet bifaldt 1928, at den gamle kirkegård blev overdraget til Statens klitplantage.¹⁹

Bygning. Kirken bestod ved nedbrydningen 1891 af kor og skib, formentlig fra o. 1450-1550, samt et våbenhus ved skibets sydside, opført i 1700'rne. De oprindelige afsnit var rejst som bindingsværk, der i løbet af 1800'nes

første halvdel blev udskiftet med grundmur. Den gældende opfattelse, at kirken blev flyttet o. 1730 (Trap: Danmark), er ikke rigtig.

Ifølge F. Uldalls angivelser 1886 var kirken i alt ca. 21 m lang, og skibet godt 8 m bredt (jfr. rekonstruktion fig. 6).²⁰ Bygningen var altså af omtrent samme længde som Ho, men skibet betydeligt bredere. Murhøjden var den samme i både kor og skib, nemlig kun 2,4 m til bjælkerne.

Kirken nævnes i to synsforretninger 1668^{20a} og 1688,¹⁶ og da var bjælkerne allerede brøstfældige. Som omtalt ovenfor (s. 1383) vidste man o. 1600, at kirken tidligere havde ligget et andet sted, men hvornår den er flyttet kan ikke afgøres med sikkerhed. Ligesom kirken i Ho, fra o. 1450, var *grundplanen* den traditionelle, romanske med et mindre kor i øst og et større skib i vest, og som søsterkirken i Ho synes den indtil 1700'rne kun at have haft vinduer i syd. Der omtales ingen norddør (men en sådan kan være sløjfet), derimod en vestdør. Alt taget i betragtning kan den lille bindingsværkskirke være rejst engang i 1500'rne, måske i 1400'rne, men ikke længere tilbage, end at man o. 1600 endnu huskede, hvor dens forgænger havde ligget.

Synsforretningen i 688,¹⁶ optaget i forbindelse med kirkens overgang til privateje, omtaler den som en »træbygning med mur mellem stænger (stolper)«. Koret bestod af seks (spær)-fag, skibet af ni. Af en »ringe bygning« at være var kirken »nogenlunde ved magt«, dog var nogle fodremme (»leder«) gamle og brøstfældige, og nogle stolper stod på sten uden fodtømmer. Stråtaget trængte til at blive nytækket, og lægterne var gamle. Klokken stod i selve kirken, et nyt »klokkehus« burde opsættes. Trælofterne var gamle, og to bjælker i skibet, den ene »næst ved prædikestolen« burde udskiftes. Under stolestaderne var der kun den bare sandjord. Et stengulv ville kræve mindst 3000 »store mursten«. Vinduerne var gamle og små, og kirken mørk og »dum« (dunkel). – Bygningen var altså allerede 1688 af en betragtelig alder. Dens overgang til privat eje gjorde ikke vedligeholdelsestilstanden bedre.

Ønske om kirkens flytning 1716-18.¹⁷ Et syn 19. maj 1716 konkluderede, at bygningen burde flyttes til en fast grund, thi sandflugt og højtstående grundvand ødelagde både kirken og kirkegården. Synsmændene fandt tillige, at kirken manglede tre fag i at kunne rumme sognets befolkning. Det foregående år, 1715, havde kirkeejeren Frederik Hein ladet gulvet forhøje med mursten og gulvet under stolene opfylde med sand. Stråtaget på nordsiden var overgroet med mos, utæt og gammelt, og på sydsiden var taget »overknøgen« med sand. Lægterne, af bøgetræ, var rådne, ligeså skibets gavltømmer. Ved sydsiden, øst for døren, var opsat en træstøtte, »at kirken ej i stort stormvejr skulle omblæses«. Fyrretræslofterne var rådne, åbne og ormstukne, og vinduerne, i alt 15 (ruder), var »gamle, små og dumme«. Der havde i mange år ikke været noget »klokkehus«, og man manglede et våbenhus til »kirkekonerne«. Både skibets syddør og en *dør* i vestgavlen var uden lås.

10. februar 1717 bad kirkeejeren om, at kirken måtte flyttes, og det følgende halvandet år debatteredes det ivrigt blandt sognets beboere og myndighederne, hvor en ny kirke burde opføres. Sognepræst Niels Jensen Hoe anså det (27/3) for gavnlighst for alle parter, om kirken blev bygget til hovedkirken i Ho, et synspunkt, som blev støttet af kirkeejeren Frederik Hein. Han påtænkte (26/6) at opføre en bindingsværksbygning på grundmuret fod, mens menigheden ønskede en muret kirke som i Ho. Men Hein fandt (12/10), at selvom omkostningerne var omtrent de samme, ville det antagelig være lettere at skaffe træ, f.eks. strandet skibstømmer.

3. december 1717 fremkom sognefolkene med tre forskellige forslag til kirkens placering. Oksby-folkene ville, at den skulle ligge ved Pøls toft i den nordlige del af Oksby, vest for Ægbjerger; Vejers-mændene foretrak Kallesmærsk, mens indbyggerne i Mosevrå, Bordrup og Bredmose ville have kirken flyttet til et sted på hedesletten syd for den daværende kirke. Det sidste forslag vandt få dage efter (8/12) hele menighedens tilslutning, men afvistes af præ-

Fig. 8. Oksby gamle kirke, indre set mod øst. Maleri af M. Jepsen 1884 i Varde Museum. — *Die alte kirche von Oksby, Interieur gegen Osten gesehen.*

sten, der gentog sin indstilling om, at kirken blev sammenbygget med Ho kirke.

Modsætningsforholdet mellem menighed og præst blev ikke mindre efter en »julestorm« 1717, der ifølge sognemændenes »attest« (30/1 1718) forvoldte yderligere skade på kirken: vestgavlens tavl og løsholter faldt ind, og en del af vinduesglasset blæste ud og gik i stykker. Kirken burde flyttes hurtigst muligt, i stormvejr rystede og rokkede den, så det var »for skrækkeligt at være derudi«. Beboernes indberetning ledsagedes af et brev fra præsten (31/1 1718), der bad om at måtte holde to gudstjenester i Ho kirke hver søndag, så også Oksby menighed kunne komme i kirke, indtil Ho kirke var udvidet, et forslag der (15/2) blev bifaldet af stiftsøvrigheden. Men fem dage senere (20/2) indgav pastor Jens Nielsen Ho en klage: sognefolkene i Oksby ønskede fortsat at bruge deres egen kirke, hvorefter biskop og stiftsamtmand (3/3) indskærpede, at al gudstjeneste skulle holdes i Ho kirke, indtil der forelå en kongelig beslutning. Dette fik (4/3) en del af menigheden til at ændre standpunkt, de ønskede nu, at den gamle kirke blev istandsat og forblev på sin plads. Men stiftsøvrigheden støttede stadig (8/3) kirke ejerens standpunkt, at

kirken blev bygget sammen med Ho – menigheden ville aldrig kunne enes om en anden plads.

Mens man afventede kancelliets afgørelse, klagede 33 sognemænd (25/4) over, at en del medlemmer af menigheden, folk fra Oksby, Vejers og Mosevrå, nægtede at gå i kirke i Ho, men »med sang og læsning på egen hånd« holdt gudstjeneste i Oksby kirke. De ønskede, at en ny kirke blev bygget ved Pøls toft, da Ho-folkene spottede dem, når de var på vej til Ho kirke om søndagen. I mellemtiden (18/4) havde kongen bedt generalbygmester *Johan Conrad Ernst* (1666-1750) om på vej fra Holsten at besigtige kirken og tage stilling til dens skæbne; indtil da skulle kirke ejeren sørge for, at bygningen blev bragt i en sådan tilstand, at der kunne forrettes gudstjeneste uden fare for præst og menighed. Til sin hjælp skulle Ernst udtage to upartiske synsmænd, der var fortrolige med sandflugtens beskaffenhed.²¹ Generalbygmeisteren afgav rapport allerede 12. maj 1718: kirken kunne efter en *reparation* blive stående i mange år, hvis der ikke var for stærk sandflugt.¹⁷ Herved blev det.^{21a}

Ved et *syn* 1730 var stråtaget næsten nyt, og i skibet var der lagt seks fag nyt loft, men der var stadig intet våbenhus, korloftet duede ikke, og der manglede en snes ruder i vinduerne.¹⁷ I de følgende år blev kirken kun holdt nødtørftigt ved lige. Ved bispevisitatsen 28. april 1751 fandt H. A. Brorson »kirken i stor brøstfældighed«,²² og det til trods for at den fynske kirke ejer foregående år (13/6 1750) havde lovet at vedligeholde den i overensstemmelse med den kgl. resolution af 18. april 1718 (jfr. ovf.).²³ Efter en anelig reparation 1768 på tag, tømmer og mur var kirken i nogenlunde forsvarlig stand; 1775 skulle den næstomstundende forår underkastes en fornyet generalreparation.²⁴

1807²⁵ blev vestgavlens opført som *grundmur*, og 1819²⁶ blev korets bindingsværk udskiftet med grundmur, muret i krydsskifte og med »klæg« som bindemiddel. I gavlene opsattes årstallene »1807« og »1819«. 1835-36 kom turen til skibets langsider, der blev »undersat med grundmur« og forsynet med nye vindues-

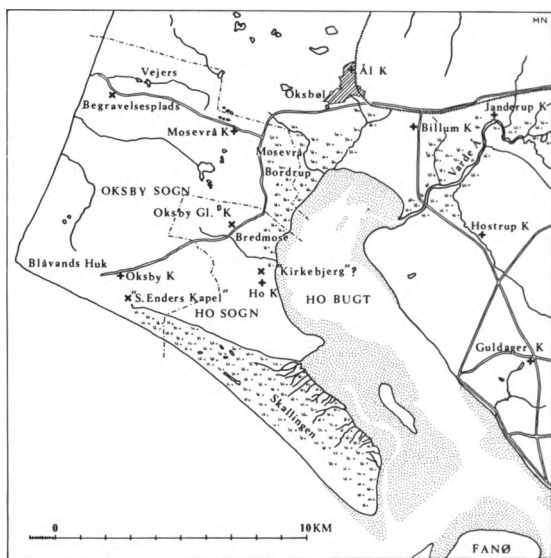

Fig. 9. Kort 1:300000 over Ho og Oksby sogne, tegnet af MN 1987 efter udkast af NJP. — Karte 1:300000 der Pfarrsprengel Ho und Oksby.

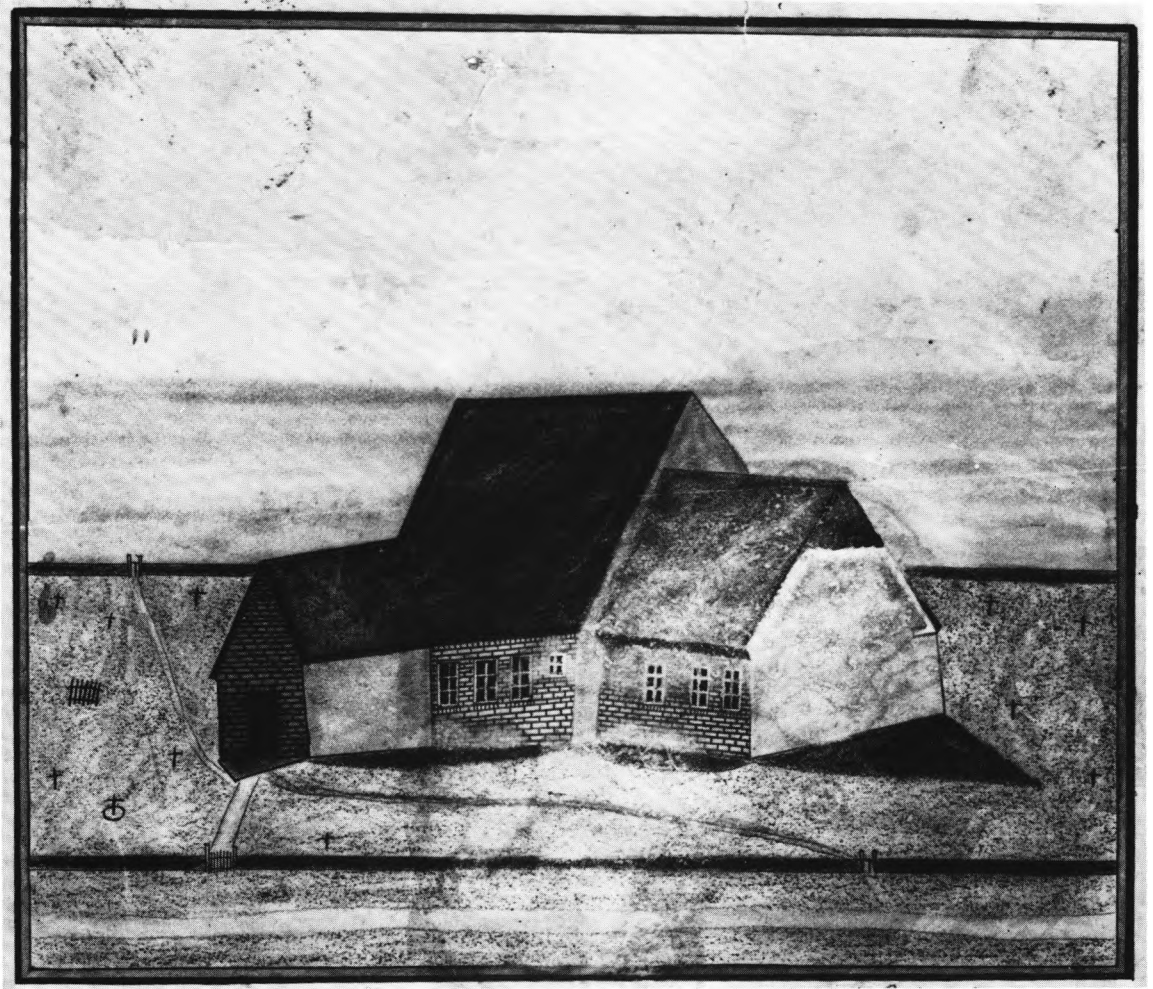

Fig. 10. Oksby gamle kirke, set fra sydøst. Tegning af Thygesen Vrøgum i Det kgl. Bibliotek. — *Die alte Kirche von Oksby, von Südosten gesehen.*

karme.²⁸ Herefter stod kun skibets østgavl, »triumfmuren«, i bindingsværk (jfr. fig. 8).

Våbenhuset ved skibets sydside var opført inden 1791,²⁹ da det nævnes første gang, muligvis 1740; ifølge Uldall 1886 sad der her to cifre i jern »40«. Det lille hus var opført som grundmur og stråtekt som den øvrige kirke. 1791 var det uden loft;²⁹ et sådant blev oplagt inden 1844.³⁰ Døren sad i syd, og der var ingen vinduer.

Kirken 1862-91. Det blev paradoksalt nok loven af 19. febr. 1861 om kirke- og præstegårdssyn, der blev årsag til kirkens nedrivning. Ifølge loven kunne det ikke uden særlig tilladelse tilstedes, at en kirke havde strå- eller rørtag.³¹

Dødsdommen blev i realiteten fældet ved det første syn efter lovens ikrafttrædelse, i juni 1862,¹⁵ på et tidspunkt, da det læsende publikum i hovedstaden netop var begyndt at fatte interesse for den forblæste lille kirke ved randen af det store ocean. Forfatteren Thomas Lange udgav 1859 en fortælling »Kirken med Straatag«,³² og i de følgende år blev kirken afbildet af flere kunstnere, hvis tegninger og malerier (fig. 1, 8 og 10) sammen med fotografiet, fig. 5, viser os kirken den sidste generation forud for nedbrydningen.

Den lave vestjyske bygning stod i blank mur med hvidtede gesimser og vinduesbryn og grønmalet træbeklædning øverst i korgavlen.

Fig. 11. Altertavle 1936 (s. 1393), med figurer fra den gamle kirkes sengotiske (†)altertavle (nr. 1, s. 1395). NE fot. 1981. — Altarbild 1936 mit Figuren vom spätgotischen Altarbild der alten Kirche.

Skibets vestgavl var afvalmet, østgavlen tækket med strå. Vinduerne, der formodentlig var fornyet i forbindelse med grundmuringen (se ovf.), havde retkantede, grønmaledede karme af træ. Der var tre i korets sydside, hver med to fag, og tre³³ etfags vinduer i skibets sydmur samt ligesom i Ho et lille højsiddende vindue over prædikestolen. Skibets nordside havde fire smalle etfags vinduer, svarende til sydsidens. Der var kun én *dør*, i skibets sydside. Vestdøren, omtalt i synet 1716 (se ovf.), er formodentlig sløftet i forbindelse med gavlens ommuring 1807.

I det *indre* (fig. 8) stod væggene kalkede og lofterne hvidmalede, og i smuk kontrast hertil var gulvet belagt med røde mursten. Korbuens

indfatning var stadig af bindingsværk; på bjælken over buen stod »malet Anno 1753«,²⁷ der må henvise til en istandsættelse afledt af biskop Brorsons visitats 1751 (se ovf.).

Synsmændene konkluderede 1862,¹⁵ at kirken i sin daværende beskaffenhed ikke ville kunne bære et tegltag. Man søgte herefter ministeriet om tilladelse til at lade kirken stå endnu ti år, mens man gik i gang med indsamlingen af penge til en ny kirke. Dette bifaldt ministeriet, og hermed var det afgjort, at kirken skulle rives ned. Ingen talte til fordel for dens bevaring af historiske og antikvariske grunde. Det blev en af datidens fremmeste kirkearkæologer, F. Uldall, der kom til at stå for opførelsen af kirkens afløser i Oksby og Mosevrå.

Arkæologen J. Helms, der besøgte kirken 1874, opfattede den som en nærmest verdslig bygning fra 1700'rne uden særlig interesse.

Kirken blev nedrevet 1891, inden de nye kirker blev bygget, for at så mange bygningsmaterialer som muligt kunne bruges i de nye kirker. Arbejdet udførtes af sognets beboere efter kirkeværgernes tilsigelse.³⁴

INVENTAR

Oversigt. Af inventar fra den stråttækte kirke rummer den nuværende kun et kirkeskib og siden 1936 en række senmiddelalderlige alterfigurer, de fleste benyttet i en gotisk altertavle-pastiche fra dette år. Et ejendommeligt maleri, skænket 1892, er sammensat af små apostel-portrætter fra o. 1650, men ellers er inventaret i hovedsagen fra 1891, anskaffet i forbindelse med tilsvarende eller lignende stykker til søsterkirken i Mosevrå. Mens altertavlen står med en broget bemaling fra 1936, stammer inventarets øvrige farvesætning i røde og grå toner hovedsagelig fra en istandsættelse 1974-75, da man udskiftede stolestaderne, orglet og klokken.

Den gamle kirkes inventar blev for en væsentlig del kasseret ved nedbrydningen. De stykker, der ikke overførtes til den ny eller til Mosevrå kirke, kom efter nogle år på kirkeloftet i Oksby til Varde Museum, andet er havnet i privateje, hvorfra et par stumper siden er kommet i museumsbesiddelse.

Ældst er en romansk granitdøbefont, hvis fod nu står på den nye kirkes kirkegård, mens kummen bruges i Mosevrå tillige med en dåbskande af tin fra 1862 og altersølvet, udført 1845 af samme ukendte mester som kalken i Ho kirke. I Varde Museum findes en smuk sidealterfigur, Maria med barnet fra o. 1425, samt nogle fragmenter af gotisk stavværk, der har prydet en senkatolsk højaltertavle fra o. 1500. Dens figurer leverede museet 1936 tilbage til benyttelse i den nævnte altertavle-rekonstruktion. Endelig har nogle dele af kirkens prædikestol i egens ungrenæssancestil – efter et par årtier i privateje – fundet vej til Nationalmuseet.

M. Jepsens maleri af interiøret 1884 (fig. 8) er hovedkilden til kirkens indretning og giver et sjældent indblik i et kirkerum, helt uberørt af nyere restaureringer. Bl.a. viser det et renæssance-stoleværk inden den normalisering af bænkenene med rygstød også i kvindestolene, der i slutningen af 1800'rne gennemførtes i alle egnens kirker.

Af inventaret må de ældste stykker oprindelig have stået i den stråttækte kirkes forgænger. Det gælder fonten og vel i det mindste den ældste, gotiske figur, sidealterbilledet af Maria med barnet fra o. 1425.

Fig. 12. Sidealterfigur (nr. 2, s. 1397), o. 1500, Gudfader tilhørende en Himmelkroningsscene, formentlig fra (†)sidealtertavle nr. 2 i Ho kirke (jfr. s. 1366 med fig. 27-31). NE fot. 1981. — *Seitenaltarfigur, um 1500, Gott Vater, Teil einer Darstellung der Krönung Marias im Himmel, vermutlich vom Seitenaltarbild Nr. 2 in der Kirche von Ho.*

Alterbordet, et nyere panelværk, bærer en altertavle (fig. 11), udført 1936 som en rekonstruktion af den gamle kirkes sengotiske højaltertavle (jfr. ndf.), hvis figurer fra o. 1500 er genanvendt i en noget forvansket tilstand. Opbygningen, af fyr med krydsfinersbagklædning, består af en glat predella bærende et midtskab med tre hovedfigurer og to sidefløje, hvori de 12 apostle er anbragt i to rækker. Over figurerne har skabene skematiske kølbuealdakiner og foroven en udsavet korsblomstfrise svarende til den to år ældre altertavlerekonstruktion i Ho kirke (s. 1364 med fig. 25).³⁵

De gotiske figurer har i forbindelse med deres anbringelse i tavlen undergået en hårdhændet restaurering, omfattende plumpe fornyelser og tilsætninger samt en vis opskæring. I midtskabet ses en Nådestolsgruppe flankeret af Ma-

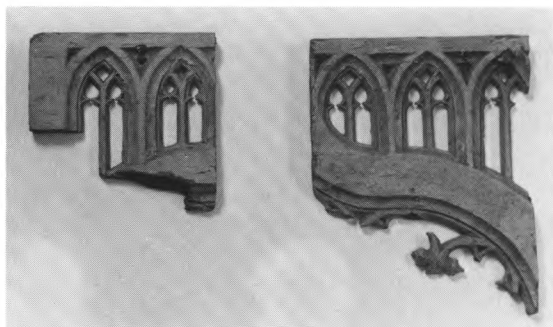

Fig. 13. Rester af stavværksbaldakin fra den gamle kirkes sengotiske (†)altertavle (nr. 1, s. 1395), o. 1500. NE fot. 1982. — *Reste eines Stabwerkbaldachins vom spätgotischen Altarbild der alten Kirche.*

ria med barnet (i nord) og en bispehelgen, 116-18 cm høje (fig. 14). Nådestolen er vist som en tronstol, hvorpå Gudfader, som en gammel mand med langt, bølget hår og fuldskæg, sidder fremvisende sin forpinte søn i skikkelse af en smertensmand. Bag Kristus ses marterpælen, og ved hans fødder står og knæler to engle, som fremholder ligklædet. På Gudfaders krone er spirene 1936 fornyet i kurios form, nytilsat er endvidere Kristi højre arm, hans venstre underarm og den øvre del af den knælende engels ansigt. Maria står med det store, krølhårede barn på sin højre arm. Hun bærer fodsid kjole og kappe, der sammenholdes af et stort brystspænde, drengen en lang kjortel, hvorunder de bare tæer stikker frem. Spirene på Marias krone er nyskåret som på Gudfaders; fornyet er ligeledes hendes venstre hånd med en rose, hendes bølgehår ved højre side samt barnets højre arm og de fleste fingre på den venstre. Bispehelgen fremtræder i fuldt skrud med store, behandskede hænder, den højre løftet velsignende, den venstre med en bispestav fra 1936. Fornyet er bispehuens spids og et par fingre på venstre hånd.

Mens midtskabets store figurer står placeret som i den oprindelige tavle, er de 56-57 cm høje apostle opsat i tilfældig rækkefølge, næsten alle med nye attributter og med påmalede navne i fodfelterne. En af dem (nr. 6) er helt nyskåret 1936. Apostlene beskrives fra nord

med angivelse af de sekundært påførte navne, der kun undtagelsesvis stemmer overens med attributterne, og med henvisning til fig. 15-16, hvor figurerne ses før restaurering: 1) Med åben bog i venstre hånd, nyt Filips-kors i højre, kaldt »Bartholomæus« (fig. 15c). 2) Jakob den ældre med Ibs-skål på pilgrimshatten, bog i venstre hånd og i den højre en hellebard fra 1936, kaldt »Andreas«. Partiet omkring den venstre fod er fornyet (jfr. fig. 15f). 3) Med åben bog i venstre hånd, ny kølle i den højre, kaldt »Jakob«. Fodstykket delvis fornyet (jfr. fig. 16a). 4) Johannes, skægløs med kalk i venstre hånd, »Johannes«. Venstre skulder og højre hånds fingre fornyet (jfr. fig. 15d). 5) Judas Iskariot (?), skægløs med venstre hånds tommelfinger stukket ind bag bæltet, hvori der foran hænger en pung. Højre arm med kniv fra 1936, kaldt »Judas Thaddæus« (fig. 15b). 6) »Peter« med nøgle, fra 1936. 7) Flenskaldet, løftende op i kappen med sin venstre hånd. Højre arm med et noget spinkelt Andreaskors er fornyet, kaldt »Filip« (fig. 16b). 8) Skægløs, med åben bog i højre hånd, ny kølle i venstre, kaldt »Jakob, Alfæus' Søn« (fig. 15e). 9) Med åben bog i højre hånd og løftende op i kappen med den venstre, kaldt »Paulus« (fig. 15a). 10) Med krøllet hår og skæg, armene fornyet, den venstre med en bog, den højre med en vandre-stav, kaldt »Thomas«. Også partiet omkring venstre fod er fornyet (jfr. fig. 16d). 11) Med nyt hoved, bog i venstre hånd og ny sav i den højre, »Simon, Kananæeren« (fig. 16e). 12) Med delvis fornyet bog i venstre hånd, og nyt sværd i den højre, »Mathæus«. Fodstykket delvis fornyet (jfr. fig. 16c). Alle figurer er udhulet fra bagsiden.

Tavlen og de middelalderlige figurer står med en broget bemaling i grelle toner fra 1936, apostelnavnene er anført med fraktur, og predellaen har versalindskrift fra Es. 53, 8. Ældre farver synes kun i beskedent omfang at være tilstede på figurerne, hvis historie er behandlet ndf. under (†)altertavle nr. 1 og 2.

Tavlen afløste 1936 kirkens oprindelige *alterprydelse* fra 1891, et kreneleret retabel bærende et krucifiks, skåret af A. Fjeldskov, svarende

Fig. 14. Storfigurer fra midtskabet i den gamle kirkes sengodske (†)altertavle (nr. 1, s. 1395), o. 1500. Tilstand før restaurering og indsættelse i den nuværende tavle 1936 (s. 1393). Sofus Bengtsson fot. 1935. — *Grossfiguren vom Mittelschrein des spätgotischen Altarbilds der alten Kirche, um 1500. Zustand vor Restaurierung und Einbau in das jetzige Bild im Jahr 1936.*

til Mosevrå kirkes (s. 1407, fig. 5, jfr. også s. 1006).³⁶ Krucifikset, Kristusfiguren i blank eg med hvidt lændeklæde, hænger nu nord for korbuen, retablet står i ligkapellet.

I *den gamle kirke* var *alterbordet* et panelværk, opsat tæt op til korets østvæg.¹⁵ Af *†alterklæder* nævnes 1688 et hvidt af drejl,¹⁶ 1844 et nyt af rødt klæde,³⁰ der udskiftedes 1859 og derefter anvendtes til »belægning« af prædikestolen.²⁸ Dets afløser, ligeledes rødt, ses fig. 8.

(†) *Altertavler.* 1) En senmiddelalderlig skabstavl fra o. 1500, bevaret er de gotiske figurer i den nuværende tavle (fig. 11, 14, 15a-f, 16a-e) samt fire stykker *stavværk fra udskårne baldakiner over figurerne (fig. 13). Tavlen må (som den nuværende) have været trefløjet, med stor-

figurerne i midtskabet og apostlene opstillet i to rækker i sidefløjene. De bevarede stykker stavværk er (maksimalt) 24 cm høje, af kølbueform med nedhængende korsblomstfrise, og stammer vistnok alle fra en af sidefløjene (jfr. fig. 8).

Tavlens tidstypiske opbygning kendes fra en række af egnens andre senkatolske højaltertavler, der slutter sig mere eller mindre udtalt til den såkaldte »Imperialissimamesters« kreds (Jerne s. 984, Lunde s. 1113, Henne s. 1247). I forhold til disse viser figurerne – som de kendes fra fotografier før restaureringen (fig. 14, 15a-f, 16a-e) – en nok så god og mindre konventionsbunden skæring. Sandsynligvis har tavlen været et importstykke sydfra.^{36a} Den eksisterede

Fig. 15 a-f. Apostelfigurer fra sidefløjene i den gamle kirkes sengotiske (†)altertavle (nr. 1, s. 1395), o. 1500. Tilstand før restaurering og indsættelse i den nuværende tavle 1936 (s. 1393). a. Apostel (nr. 9). b. Judas Iskariot (?) (nr. 5). c. Apostel (nr. 1). d. Johannes (nr. 4). e. Apostel (nr. 8). f. Jakob den ældre (nr. 2). Sofus Bengtsson fot. 1935. — *Apostelfiguren von den Seitenflügeln des spätgotischen Altarbilds der alten Kirche, um 1500. Zustand vor Restaurierung und Einbau in das jetzige Altarbild im Jahr 1936. a. Apostel. (Nr. 9). b. Judas Iskariot (?) (Nr. 5). c. Apostel (Nr. 1). d. Johannes (Nr. 4). e. Apostel (Nr. 8). f. Jakob d.Ä. (Nr. 2).*

endnu 1730, da kirkens altertavle omtales som gammel og brøstfældig,¹⁷ men blev få årtier senere afløst af nedenstående (nr. 2), hvori storfigurerne genanvendtes. Den ene sidefløj og apostlene fik derefter plads på triumfvæggen, seks apostle i nord og sidefløjen i syd ved prædikestolen, som det fremgår af maleriet fra 1884 (fig. 8). Heraf ses endvidere, at én af apostlene allerede da manglede i sidefløjen og var blevet erstattet med en mindre figur af Gudfader fra en (†)sidealtertavle (ndf. nr. 2). Bemalingen, der ses på maleriet, i røde, blå, gule og hvide farver, stammede fra 1854, da såvel altertavle som »apostle« blev malet.³⁰ Ved kirkens nedbrydning kom apostlene og stavværksstykkerne til Varde Museum, hvor man beholdt de sidste (inv. nr. V. 2166), da apostlene 1936 tilbageleveredes til kirken.

2) O. 1750, i landlig rokokostil med genanvendelse af de tre hovedfigurer fra middelalder-tavlen (jfr. fig. 8). De stod i et næsten kvadra-

tisk storstykke, der hvilede på et postament med retkantfremspring og havde enkelt udsavede vinger i stil med den nogenlunde samtidige Ho-altertavles (s. 1360 med fig. 12). 1854 blev tavlen malet i fortrinsvis rød, grøn og hvid farve med lidt forgyldning (jfr. fig. 8), Maria og barnet med friske røde kinder (jfr. fig. 14). 1862 omtales tavlen som værende af brædder med en simpel og noget forskellig maling.¹⁵ Ved kirkens nedbrydning blev den kasseret, og figurene overdraget Varde Museum, hvorfra de 1936 tilbageleveredes.

Sidealterfigurer. 1) (Fig. 17) en siddende *Mariafigur med barnet, o. 1425, 99 cm høj. Maria sidder frontalt på et højsæde med det ranke barn på sin venstre arm, den højre er afbrudt. Ansigtet er harmonisk med en høj pande, indrammet af langt, bølgende hår, der falder ned over skuldrene fra den store krone (spirene mangler). Et højtsiddende bælte sammenholder kjolen, kappen er fodsidd og falder forned

Fig. 16 a-f. Apostelfigurer (a-e) fra sidefløjene i den gamle kirkes sengotiske (†)altertavle (nr. 1, s. 1395) samt sidealterfigur (f), o. 1500. Tilstand før restaurering og apostelfigurerens indsættelse i den nuværende tavle 1936 (s. 1393). a. Apostel (nr. 3). b. Apostel (nr. 7). c. Apostel (nr. 12). d. Apostel (nr. 10). e. Apostel (nr. 11). f. Sidealterfigur (nr. 2, s. 1397), jfr. fig. 12. Sofus Bengtsson fot. 1935. — *Apostelfiguren von den Seitenflügeln des spätgotischen Altarbilds der alten Kirche sowie Seitenaltarfigur, um 1500. Zustand vor Restaurierung und Einbau der Apostelfiguren in das jetzige Altarbild im Jahr 1936. a. Apostel (Nr. 3). b. Apostel (Nr. 7). c. Apostel (Nr. 12). d. Apostel (Nr. 10). e. Apostel (Nr. 11). f. Seitenaltarfigur (Nr. 2).*

i fine, bløde folder, hvorunder to spidse skostikker frem. Barnet er barfodet, iført en lang kjortel, begge dets arme er afbrudt ved albuerne, den højre har været holdt ind for brystet. Skulpturen er udhulet fra bagsiden, og i højsædet, der øjensynlig har haft vanger med fialespir, ses naglehuller fra figurens fæstnelse til det ikke bevarede alterskab. Den står i blankt egetræ kun med ubetydelige rester af nyere, rød farve. -

Madonnafiguren, der har en samtidig, men noget afvigende parallel i Ho kirke (s. 1365 med fig. 26a-c), har lighedspunkter med en større gruppe sønderjyske billedskærerarbejder fra tiden, omfattende bl.a. en siddende Madonnafigur i Løgumkloster kirke og en stående fra Tislund kirke (jfr. DK. Sjyll. s. 2809f. med note). Den kan meget vel oprindeligt have stået i den gamle kirkes forgænger (jfr. historisk indledning). 1862 omtales den som et helgenbillede i kirken.¹⁵ Efter 1891 lå figuren nogle år på

den ny kirkes loft og kom derfra til Varde Museum (inv. nr. V. 2165).

2) (Fig. 12) en siddende Gudfaderfigur tilhørende en Himmelkroningsscene, o. 1500, efter al sandsynlighed fra en (†)sidealtertavle (nr. 2) i Ho kirke (s. 1366 med fig. 27-31). Den 46 cm høje figur bærer mærke af samme ufølsomme restaurering som altertavlefigurerne. Gudfader er vist siddende på en tronstol, let vendt mod højre side, bærende en lang kappe, hvorunder en bar fod stikker frem. Sin venstre hånd hviler han mod korsæblet, der ligger på knæet, den højre (fornye) er hævet mod scenens tilhørende Mariafigur. Som det fremgår af en sammenligning med figurens tilstand på et fotografi taget før restaureringen (fig. 16f) er også den kuriøse krone og en del af tronsædet fornyet 1936, da den brogede bemaling kom til. Figuren er udhulet fra bagsiden som de syv formentlig sammenhørende figurer i Ho kirke. Til Oksby gamle kirke må den være kommet som

Fig. 17. *Sidealterfigur (nr., s. 1396), Maria med barnet, o. 1425. Nu i Varde Museum. NE fot. 1979.
— Seitenalterfigur, Maria mit dem Kinde, um 1425. Jetzt im Museum von Varde.

erstatning for en forsvundet altertavleapostel, formentlig endnu mens middelaldertavlen stod på altret (d.e. før o. 1750). Interiørmaleriet fra 1884 (fig. 8) viser figuren med en mørk bemaling i den da endnu bevarede alterfløj, opsat ved prædikestolen. Som de øvrige middelalderfigurer har den været i Varde Museum, før

den 1936 vendte tilbage til nævnte restaurering og blev ophængt på skibets sydvæg under pulpitoret.

Altersølv. Et *altersæt* i pletsølv fra 1891 er leveret af elektropletfabrikant F. Bloch, København. *Kalken*, 32 cm høj, bærer årstallet på foden og et kors på bægeret, disken, tvn. 18 cm, er smykket med et korslam og har på undersiden fabrikantens stempel. Endnu en *kalk* er fra 1927, 23 cm høj, fra elektropletfabrikken Atla i København.

Den gamle kirkes **altersæt* fra 1845 kom 1891 til Mosevrå kirke (s. 1406 med fig. 2). Det svarer for kalkens vedkommende til Ho kirkes, idet de to kirker 1844-45 anskaffede sig ens *altersæt*.³⁰ Før den tid havde Oksby kirke savnet kalk og disk, der bragtes fra hovedkirken i Ho.¹⁷ Dette forhold gik i hvert fald tilbage til 1687 (jfr. s. 1367).

Alterkande og *oblataeske* fra 1862 i sort porcelæn med guld kors fra Den kongelige Porcelænsfabrik.³⁰ Endvidere en moderne *alterkande* af sølv.

Alterstager, 1891, i gotisk stil svarende til Mosevrå kirkes. En *syvstage* er skænket 1918 af bankbogholder Lantow og hustru, Odense. †*Alterstager*. Efter at kirken 1668 havde savnet alterstager,²⁰³ omtales 1688 to messing lysestager,¹⁶ der 1716 kaldes små, »den ene noget brækkelig«. ¹⁷ De udskiftedes 1862 med et nyt sæt,²⁸ der ses på alterbordet fig. 8.

Messehagler. 1) 1891, af rødt silkefløj med rygkors og kantning af gulddagramaner.³⁶ 2) Nyere, †*Messehagler*. En rød messehagel, nævnt 1688,¹⁶ omtales 1716 som gammel og rød-blommet.¹⁷ 1830 indkøbtes tøj til en ny hagel.³⁰

Alterskranken er fra 1891, halvcirkulær. †*Alterskranker*. 1688 omtales knæfaldet for altret som forslidt og ringe, »vil en ny lede indlægges«, og der var for ringe plads til altergæsterne. På interiørmaleriet 1884 anes en lige skranke med balustergelænder (1700'rne?), der var blevet forandret 1862.²⁸

Døbefonten er fra 1891 af faksemarmor, ved korbuens nordvange. Af den gamle kirkes romanske *døbefont* i granit står den keglestubformede fod med omløbende vulst nu på kirke-

gården, mens kummen siden 1891 er i Mosevrå kirke (s. 1406 med fig. 5). Døbefonten ønskedes 1843 afpudset og malet med stenfarve,²⁸ 1860 stod den i koret, ubekvem for knæfaldet, og ønskedes flyttet »ned i altergulvet«. 1883 blev fonten afvasket for maling.²⁸ Et *†trælæg* i stenfonten omtales 1688.¹⁷

Dåbsfad, 1891,³⁶ i skønvirkestil, af galvanoplastisk forsølvet messing, tvn. 51 cm. Relief af Maria omgivet af engle, over citat fra Luk. 2, 13. Mærket »C. Møller«, *†Dåbsfade*. 1814 omtales fadet som »for lille og aldeles ikke anstændigt«. Man ønskede et nyt af tin, som anskaffedes 1818.³⁰ Den gamle kirkes **dåbskande* af tin, fra 1862, er i Mosevrå kirke (s. 1406).

Prædikestolen er fra 1891, af fyrretræ, oprindelig ganske enkel i renæssancestil, siden 1950 med billedskæringer signeret af Peter Steen. I felterne ses fra opgangen: Indtoget i Jerusalem, Bønnen i Getsemane, Korsfæstelsen og Opstandelsen. I skibets sydøsthjørne.

Af den gamle kirkes *†prædikestol* fra o. 1580 er bevaret en udskåret arkadefyldning samt et englehoved fra frisen, begge stykker af egetræ (fig. 18). Ellers kendes prædikestolen i det væsentlige gennem M. Jepsens maleri (fig. 8). Det viser en stol i ungrenæssancestil, bestående af fire arkadefag med akantusløv, flankeret af kannelerede halvsøjler eller pilastre med prydbælte. Forneden løb en kraftig fodliste, foroven en frise med englehoved i felterne, kronet af en høj profilgesims. Den bevarede **arkadefyldning* (fig. 18), 62×24 cm, er en nydelig prøve på egenens karakteristiske »Ribeskæringer«. Feltets fladsnitagtige akantusløv med tre blomster indrammes af en slank arkade, hvis styltede hesteskobue bæres af kannelerede joniske pilastre. Bueslaget vokser ud af store akantusblade og prydes af fladsnitsornamenter, vekselvis neglesnit og små cirkler. **Englehovedet* (fig. 18), fra et af frisefelterne, måler 6×23 cm. Stykkernes bemaling er fra 1854. Løvværket er rødt på en bund, der er sort ligesom pilastrene. Bueslaget er forgyldt, sviklerne står røde og englehovedet er forgyldt.

Prædikestolen stod i skibets sydøsthjørne med opgang gennem triumfmuren, efter 1854

Fig. 18. **Arkadefyldning* fra den gamle kirkes (*†*)prædikestol (s. 1399), o. 1580. Nu i Nationalmuseet. NE fot. 1987. — *Arkadenfach von der Kanzel der alten Kirche, um 1580. jetzt im Nationalmuseum.*

med en bemaling fortrinsvis i rødt og hvidt (jfr. fig. 8). 1862 omtales en *†himmel*, der – på grund af rummets lavloftethed – var fæstnet direkte til kirkeloftet. Den er formentlig blevet fjernet ved en reparation 1884, da en bogstol opsattes.³⁰ De bevarede dele af prædikestolen tilhørte 1931 organist P. Jørgensen, Ringkøbing, af hvem de dette år købtes til Nationalmuseet (inv. nr. D 12089-90).³⁷

Stolestaderne er fra 1891 og har afløst et sæt fra 1891, der svarede til Mosevrå kirkes. Den gamle kirkes *†stoleværk* i ungrenæssancestil, fra o. 1580, havde afrundede gavle med en udskåret halvros svarende til en gavl fra Ho kirkes gamle stader (s. 1373 med fig. 39). Interiørmaleriet fra 1884 (fig. 8) giver et sjældent billede af et stoleværks fremtræden i ældre tid. Mands-

Fig. 19. Maleri (nr. 1, s. 1401), sammenstykket af 12 apostelportrætter fra o. 1650. Skænket af strandfoged Jens Knudsen Ibsen 1892. Pernille Bronée fot. 1974. — *Gemälde, zusammengestückt aus 12 Apostelporträts aus der Zeit um 1650. Gespendet von Strandvogt Jens Knudsen Ibsen 1892.*

stolene i skibets sydside havde rygstød i form af en tre tommer bred lægte, de øvrige mandsstole i nordsidens vestende havde derimod intet rygstød, ej heller nogen af kvindestolene foran og i koret. Et tværpanel med tunget overkant adskilte kønnene i den nordre stolerække. Paneller og gavle stod hvidmalede med røde gavlosetter, selve bænkenene tildels umalede.

1688 omtales nogle stader som gamle og brøstfældige, og der fandtes kun få fodskamler, hvorfor »de fleste folk nedfalder (knæler) på den bare sandjord«. ¹⁶ En istandsættelse og ændring af staderne 1791, hvorved en ny stol presedes ind i skibets nordside, foranledigede en

klage fra fem indbyggere i Vejers, som mente at have fået for lidt plads. Kirkeejerne imødekømt beklagerne ved at fjerne panelet mellem mands- og kvindestolene, hvorefter provsten »af velanstændigheds grund« forlangte det op-
En ^{sat på ny} ~~†præste-~~ og skriftestol omtales 1716 som

forfalden. ¹⁷ Den – eller dens efterfølger – ses på M. Jepsens maleri (fig. 8) i koret nord for altret, gråmalet med rød marmorerede fyldinger. Overfor ved sydvæggen viser maleriet en hvidmalet ~~†degnestol~~, hvis pult havde gavlformede vanger i renæssancestil. 1688 beklagedes, at den store degnestol stod noget i vejen. ¹⁶ 1862 omtales en ~~†brudeskammel~~ af træ, udstoppet og overtrukket med skind. ¹³

†Kirkekiste. 1716 og 1730 omtales en jernbe-

slået fyrretræskiste ved altret, til opbevaring af messeklæder og lys. ¹⁷

En ~~†pengeblok~~ fra o. 1800 stod 1884 midt i

skibet over for indgangen (fig. 8). Den var lavet af en udhulet stamme, med høj pengetragt og smedejernslåg, fæstnet med overfaldslukke, og har svaret nogenlunde til Billum kirkes (s. 1099).

†Pengetavler. 1730 nævnes en tavle af rødt

fløj, ¹⁷ og 1870 anskaffedes et kobberskift til kirkens tavle. ³⁰

†Dørfløje. 1716 var syddøren brøstfældig og uden lås, vestdøren ny. ¹⁷

Orgel, 1975, med syv stemmer, ét manual og

pedal, bygget af Gunnar Fabricius Husted, Fredensborg. Disposition: Manual: Spidsfløjte 8', Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Gemshorn 2', Sivfløjte 1'. Pedal: Subbas 16'. Tegnet af S. A. Aakjær, Rødding, i samarbejde med orgelbyggeriet. På vestpulpitur fra 1918. Manualværkets hus er indfældet midtfor i pulpiturbrystningen og har spillebord i vestsiden; pedallstemmen er opstillet ved bagvæggen i pulpiturets søndre halvdel, †Orgel, 1918, med fire stemmer og ét manual, bygget af A. C. Zachariasen, Århus. ³⁸ Disposition: Bordone 16', Principale 8', Bordone 8', Fugara 4'; oktavkoppel. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Tredelt facade med gitterfelt i midten og rundbuede sidefelter med pibeattrapper af sølvbron-

Fig. 20. Apostelportrætter, o. 1650, fra maleri (nr. 1, s. 1401). Fra venstre: Simon (nr. 10), Paulus (nr. 11) og Mattias (nr. 12). Pernille Bronée fot. 1974. — *Apostelporträts, um 1650, aus Gemälde. Von links: Simon (Nr. 10), - Paulus (Nr. 11) und Matthias (Nr. 12).*

zeret træ. På det samtidige vestpulpitur, med spillebord i orgelhusets sydside.

Fire *salmenummertavler* er nyere; i den gamle kirke sås 1884 tre sorte *†salmenummertavler* (fig. 8), hvoraf én var købt 1874.³⁰

Malerier. 1) (Fig. 19) skænket 1892, en sammenstyknings af 12 apostelportrætter fra o. 1650, indsat i en kraftig profilramme med tandsnit. På bagsiden er anført giverens navn: »Jens Knudsen Ibsen. Strandfoged, Øster Oksby«. Maleriet måler 113×80 cm i lysningen, apostlene er malet på hver sin lille fyrretræsplade, 21×17 cm, 4-8 mm tykke, opsat i fire rækker over hinanden. Portrætterne er udført med let pensel i laserende farver (blå, røde og hvide dragter) på en lys brungrå bundtone direkte på træet. Af den enkelte ser man ansigtet og større eller mindre dele af skuldepartiet samt et attribut (én mangler attribut), idet portrætterne er beskåret som tilpasning til pladernes fælles mål. Apostelnavnene, anført med sort og hvid skrift i de øvre hjørner, må være påført efter beskæringen. Begyndende i øverste række ses fra venstre: 1) »Petrus« med høj pande og himmelvendt blik, nøglerne foran halsen. 2) Andreas med hovedet på sned, bagved anes skråkorset. Indskrift mangler. 3) Jakob den ældre (?) med stav og randsel på skulderen. Navnet mangler, men kan have været der, da billedets

øvre del har været stærkt ødelagt af svampeangreb. 4) »Johannes«, med spinkel stav over skulderen. Navnet må være fejlagtigt, da apostlen har fuldkæg (jfr. også nr. 9). 5) »S. Filipus« med himmelvendt blik og korsstav over skulderen. 6) »Bartolomæus«, uden attribut. 7) »Thomas« med vinkel, seende ned for sig. 8) »Jacobus Minor« med (valke)stok over skulderen. 9) Johannes, skægløs med kalk, hvortil anes en lidt afvigende fortegning. Af teksten læses: »Jo...hes«. 10) (fig. 20) »Simon«, med en kraftig sav over skulderen. 11) (fig. 20) »S. Paulus«, med hånd under kind og sværdklingen hvilende mod skulderen. 12) (fig. 20) »S. Mattias«, med en lille økse hvilende mod den venstre skulder.

Man har villet sætte maleriet i forbindelse med S. Enders kapel (s. 1408),³⁹ men apostelbillederne behøver ikke at være kommet til sognet før i 1800'rne. Beskæringen af ansigter og hår viser, at portrætterne oprindeligt har indgået i en anden sammenhæng, snarest et større malet panel, ikke nødvendigvis af kirkelig herkomst.⁴⁰ Apostelnavnenes skrifttype antyder, at beskæringen kan være foretaget allerede i 1700'rne, men den nuværende egetræsmaledet ramme er næppe meget ældre end 1892. Overmalinger og et fernislag er fjernet 1974.

2) Nyere, forestillende den stråtekte kirke,

olie på lærred. På vestvæggen under pulpituret.

To *lysekroner* af messing er skænket 1908 af enke Mette Kjerstine Mortensdatter, Sdr. Oksby.⁴¹ Anskaffelse af to *†lamper* til petroleum omtales 1862.³⁰

Kirkeskib (jfr. fig. 4), ophængt 1829, en model af givener kaptajn Clemen Nielsen i Oksby's frugtfarer, briggen »Marie – Daniel – Emilie«, skænket »til Mindelse om sin lykkelige Fart«. Votivskibet, til hvis vedligeholdelse kaptajnen gav 40 rdl., hang midt i den gamle kirkes skib (jfr. fig. 8), siden 1891 midt i den nyes. En omrigning er foretaget 1937.⁴²

†*Ligbåre*. 1688 omtales en ligbåre,¹⁶ 1716 en ny, skænket året før af kirkeejeren; 1730 hang den i kirken.¹⁷ 1853 anskaffedes igen en ny bære.³⁰

Klokken er fra 1974, tv. 72 cm, med versal-indskriften: »Jeg støbtes til Oksby Kirke i året 1974 af Alfred Paccard, Annecy le Vieux, Frankrig«. I tagrytteren, hvor den har afløst en *†klokke* af »Støbestaal« fra 1891.

Den gamle kirkes *klokke* fra 1844 hænger nu i en stålalge på tomten. Den måler 42 cm i tv. og bærer reliefversal-indskriften: »Anno 1844«. Klokken er købt i Altona 1844,³⁰ da den omtales som en svær og velklingende klokke, godt hængt i vestre gavl.²⁰ 1688 fandtes kirkens *†klokke* stående ledig i kirken, hvorfor et nyt klokkehus og værk ønskedes opsat.¹⁶ Endnu 1730 stod klokken imidlertid i koret,¹⁷ og 1813 sagdes kirken at være uden klokke.²⁶

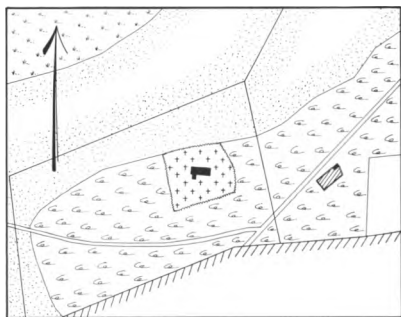

Fig. 21. Matrikelkort over den nedrevne kirke og omgivelser, 1:10000. Målt 1819 af Sponneck, omtegnet 1865. De lyse, prikkede områder er flyvesandsklitter (s. 1387). — *Katasterkarte* 1:10000.

GRAVMINDER

På Oksby gamle kirkegård står spredt et antal gravmonumenter (jfr. fig. 22), næsten alle fra de sidste årtier inden kirkens nedbrydning 1892.

Gravsten. På kirkegården henligger henholdsvis nordligt og nordøstligt tre og to ligsten fra 2. del af 1800'rne, udført af tegl dækket med cement. Heri er et lille fordybet kors, mens alle indskrifter er borteroderet med undtagelse af et årstal »1800« på den ene af de nordøstlige sten.

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1876. Hans Johansen Bloch, *i Henneby 3. febr. 1842, druknet på havet 16. juni 1876. Gravvers. Fordybede, sorte versaler. Rektangulær, hvid marmortavle på støtte. 31 × 41 cm. På den nordøstlige del af kirkegården.

2) O. 1877. Jeppe N. Bloch, *26. sept. 1877. Gravvers. Fordybede, sorte versaler. Rektangulær blok af bremsersandsten med buet, øvre afslutning, skråt afskårne øvre hjørner og delvis affasede kanter. Rustikt tilhugget overflade med glat profil omkring nu forsvunden cirkulær medaljon, to rosetter samt indfældet, rektangulær marmorinskriftstavle. På bagsiden indhugget konturen af en fransk lilje. På profileret sokkel med indfældet, vedbendsdekoreret marmorinskriftstavle. Ved nr. 1.

Støbejernskors. 1) O. 1864. Thue Tobiesen, *1828 i Gammelmølle, †2. jan. 1864 i Bordrup. Gravvers. Skrifteskrift. Type med fligede korsender (jfr. Henne, type 2, s. 1268), sortmalet, højde 54,5 cm. På hver af korsendernes for- og bagside stjerner. Korset er knækket oven for foden. Østligst på kirkegården.

2) O. 1876. J. P. Knudsen, kromand i Bordrup Oxby sogn, *8. febr. 1841 i Sondertang Oudrup sogn, †29. dec. 1876 i Bordrup. Skrifteskrift. Som nr. 1, intakt. Korset er fastgjort på en marksten. Øst for indgangen.

3) Slutningen af 1800'rne. Glat, sortmalet kors, uden indskrift. Korset har sandsynligvis markeret et familiegravsted. På den nordlige del af kirkegården.

Fig. 22. Oksby gamle kirkegård set mod nord. NE fot. 1981. — *Der alte Friedhof von Oksby, gegen Norden.*

Ved indgangen står et nygotisk *støbejernsgitter*, på støbt sokkel, omkring et gravsted med nu forsvundet gravmonument. Højde 94 cm.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s. 50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54 f. Endvidere er benyttet:

LA Vib. Vester Horne herreds tingbog 1668 og 1688. – Ribe bispearkiv. Regnskaber for Oksby kirke 1814-95 og 1883-1912 (CKRB 317, 319).

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske landsbykirker VII, 1886, s. 281-82. *Indberetninger ved*

Jacob Helms 1874 (bygning, inventar), Mogens Larsen 1972 (inventar), Pernille Bronée 1975 (maleri).

Tegninger og opmålinger. *NM2.* 2 tryk fra Ude og Hjemme 1879 efter tegning af C. Peters. *Kgl. Bibl.* Tegning af den stråttækte kirke ved Thygesen Vrøgum u.år. *Varde Museum.* Maleri af interiør ved M.Jepsen 1884. *Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.* Udkast til ny kirke i Oksby ved F. Uldall 1889.

Litteratur. Thomas Lange: Kirken med Straatag, 1859. – J. Andreassen: Danmarks sidste stråttækte Kirke, Varde 1941.

Historisk indledning på grundlag af Michael H. Gelting, bygningsbeskrivelser ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Vibeke Andersson. Redaktionen afsluttet april 1987.

- ¹ DiplDan. 3. rk. III, 262. -
- ² Jfr. Ho kirke note 6. -
- ³ Oldemoder s. 106; ActaPont. IV, 2901 (10. febr. 1484). -
- ⁴ Kronens Skøder II, 669. -
- ⁵ RA. DaKanc. A. 28. -
- ⁶ LA Vib. Beneficeret gods og kirkeejere 1794, 1798-1809 (C 4.697); J. Andreassen: Danmarks sidste straaetækte Kirke, Varde 1941, s. 26-27. -
- ⁷ H. K. Kristensen: Varde Syssels Kirkestol, i ÅrbRibe, bd. 10, 1940-43, s. 231-32. Det såkaldte »S. Enders kapel«, syd for Oksby (jfr. s. 1408), bør næppe opfattes som sognekirkens forgænger.
- ⁸ Jfr. s. 1388 f.
- ⁹ LA Vib. Ribe bispearkiv. Ho-Oksby, div. dokumenter 1810-60 (C 555.26).
- ¹⁰ J. Andreassen (jfr. note 6), s. 30-58.
- ¹¹ DaFolkemSaml. V, 334.
- ¹² J. Andreassen (jfr. note 6), s. 55-58.
- ¹³ Murerarbejdet udførtes af bygmester Chr. Schødt, Struer; J. Andreassen (note 6), s. 58.
- ¹⁴ Målene er ikke nøjagtige og stemmer ikke overens med Uldalls 1886 (jfr. fig. 6).
- ¹⁵ Synsforretning 10. juni 1862, gengivet i J. Andreassen (note 6), s. 19-26.
- ¹⁶ LA Vib. V.Horne hrd.s tingbog 1688, s. 66ff. (synsforretning 5. okt. 1688).
- ¹⁷ LA Vib. Ribe bispearkiv. Uregistreret korrespondance vedr. V. Horne hrd. 1570-1774 (C. 4.79).
- ¹⁸ LA Vib. Ribe bispearkiv. V. Horne hrd. 1771, 1778-1812 (C 4.82).
- ^{18a} Søren Bakken Pedersen: Fra Eventyrets Land, 1891, manuskript i Ølgod Museum.
- ¹⁹ J. Andreassen (note 6), s. 64-65.
- ²⁰ Uldall opgiver målene i alen, her omregnet til meter. I koret afviger hans mål noget fra synsprotokolens oplysninger 1862.
- ^{20a} LA Vib. Vester Horne herreds tingbog 1668, s. 111bff. (synsforretning 13. april 1668). -
- ²¹ RA. DaKanc. Jy. missiver, 18. april 1718, nr. 27 (D.29). -
- ^{21a} Ifølge O. Nielsen (Vester Horne Herred, 1866) og efter ham Trap: Danmark blev kirken engang i tiden 1716-30 flyttet til et sted lidt længere mod syd. Men denne opfattelse er altså ikke rigtig: kirken blev stående på sit gamle sted indtil 1891. -
- ²² Hans Adolph Brorsons visitatsberetninger og breve, udg. ved L.J.Koch, Kbh. 1960, s. 318. -
- ²³ LA Vib. Ribe bispearkiv. Uregistreret korrespondance vedr. V. Horne hrd. 1741-64 (C4.189). -
- ²⁴ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1775 (C 4.189). -
- ²⁵ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirke- og præstegårdssyn 1807-10 (C 4.708). -
- ²⁶ LA Vib. Ribe stiftsprovsti og Ribe købstadsprovsti. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1813-28 (C 36A.13). -
- ²⁷ Uldall 1886. -
- ²⁸ LA Vib. Skast, Ø. og V. Horne hrd.s provsti. Synsprotokol 1828-91 (C 44.3-5). -
- ²⁹ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1788-92 (C 4.190). -
- ³⁰ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkeregnskaber for Oksby 1814-95 (C KRB 317). -
- ³¹ Kirken i Klanxbüll, Sydslesvig, har bevaret sit stråtag. -
- ³² Forfatteren Agnes Henningsen omtaler kirken i sine ungdomserindringer. -
- ³³ Synsprotokollen (jfr. note 15) opregner 1862 fem vinduer i skibets sydside. I rekonstruktionen (fig. 6) er der foreslået fire vinduer plus det lille over prædikestolen. -
- ³⁴ J. Andreassen (note 6), s. 56. -
- ³⁵ Altertavlerekonstruktionen er udført under arkitekt Aage Bugges ledelse af kunstmaler og billedskærer Peter Steen, Varde, og lokale tømrer- og malmestre. J. Andreassen (jfr. note 6), s. 60. -
- ³⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkeregnskaber for Oksby 1883-1912 (C KRB 319). -
- ^{36a} Nærtstående tavler findes i Vestslesvig, i Abild og Ravsted kirker (DK.Sjyll. s. 1544, 1590), fra Tønder kirke (nu i Fahretoft syd for grænsen, DK.Sjyll. s. 954) og kirken i Keitum på Sild. Se Michael Kopschke: Spätgotische Schnitzaltäre an der Westküste Schleswig-Holsteins, Kiel 1982. -
- ³⁷ Prædikestolfeltet var 1931 indfattet i en nyere indramning. -
- ³⁸ Zachariasen: Orgelfortegnelse. -
- ³⁹ J. Andreassen (jfr. note 6), s. 4, 59. -
- ⁴⁰ I en kirkelig sammenhæng ville man snarest kunne tænke sig apostelhovederne som en rest af pulpitmalerier, men hverken Oksby, Ho eller Ål kirker synes at have haft 1600-talspulpitur. Næsten for enhver oprindelig sammenhæng forekommer det bemalede panels tykkelse (4-8 mm) påfaldende ringe.
- ⁴¹ J. Andreassen (jfr. note 6), s. 59.
- ⁴² Henningsen: Kirkeskibe Ribe, s. 364. Andreassen (jfr. note 6), s. 25.